

aplegaments que s'han a fer de les parts dels còssors (=cossos)» per «lo vestir del ànima, què-s farà del cors» (p. 40.3 i 7); parts del cos, doncs, com la mà, les orelles etc. — ¹³ Notem a més *xeroiar* en el seient passatge del mall. Mn. A. Alcover: «Feys-vos *xeroiar*, o catalans --- si no tirau cent llegües lluny --- aquest infamant jou» (BDLC XII, 1921, 4). — ¹⁴ L'adjectiu *xiroi* significat 'd'un temperament alegroi, trempat, com infantivol, que fa gràcia' (DFa.) amb el seu derivat *xiroiament* 'a tall de persona xiroia' (ib.), pot venir de la variant *xeroiar* (cf. n. 13) < *eixoreiar*, refl. 'deixondir-se, espavillar-se', **xeroiat* 'espavilat, eixerit'; DAg. ens dóna el seient exemple d'aquest adj. del parlar viu: «que n'estàs de *xiroi*, i aquest altre de Genís i Aguilà: «plasant somriure de la noia..., sempre *xiroia*». Oremus, V. orar Orendella, orendeta, orèndola, orenella, V. oreneta

ORENETA (amb variant *oro-*) i ORONELLA, ²⁰ 'ocell de diferents espècies de la família dels hirundínids, especialment *Hirundo rustica*:¹ provenen d'un primitiu **erone(n)* < HIRŪNDŌ, -ĪNIS, id. amb els sufixos de diminutiu -ĪRTA i -ĒLLA respectivament i per una metàtesi entre *e* i *o* (*ero-* > *ore-*) o per una assimilació vocàlica (*oro-*).²

Ocell ben comú a totes les terres catalanes on fa la seva estada entre març i setembre. De costums casolans i de gran simpatia el poble ha preferit de donar-li noms en diminutiu;³ ultra els derivats en *-eta* i *-ella*, ³⁰ en català hi ha deixalles d'una forma *HIRŪNDŪLA (que té bastant representació romànica, infra). La multiplicat de les formes variants, d'una banda, i la peculiar estructura vocàlica del mot (amb les medials àtones *e* i *o*, internes o inicials) i la consonàntica (amb *r* i *n*, i a més amb *l*), que es prestaven als diferents fenòmens de dissimilació, assimilació, metàtesi i reducció, han produït una sèrie ben variada de formes regionals.⁴

Una i altra variant, en *-eta* i *-ella*, està ben documentada ⁴⁰ en el llenguatge antic, però predomina la forma en *-eta*: «una *oreneta* havia feyt niu prop de la escudela, en lo tendal; e manam que no-n levassen la tenda tro que ella se-n fos anada ab sos fiyls» (Jaume I, Cròn., cap. 215, ed. Barc., iv, 54); «l'*oreneta* alegre la casa on és» (Eiximenis, Terç, NCl. núm. vi, 138.12); «En aicest lloc lo rossinyol / no cantava, ne l'*oreneta*» (BMetge, *Obres menors*, NCl., 65.28); en *Flos de les Medicines*, S. xv (AlcM), i escrit *ora-* en *TbPu.* (1575): «lo cantar de la *oraneta*» (p. 47a) i en *Faules* d'Isop (S. xvi) i en un text de 1606 (DAg.). La variant *oreneta*, posterior a *oreneta*, ja apareix en el *Tresor de pobres*, S. xiv (DAg.) i en *Eximplis Mir.* i, 281, i en el *Llibre del Tresor* de B. Latini (traduït a. 1418, NCl. II, 72) i també en StVicentF, *Sermons* i, 115.23; III, ⁵⁰ 205.21, i en altres textos valencians com el *Spill*, 7702, 15240, JEsteve (1472): «*Oroneta*: Yrundo», *Procés de les Olives*, v. 392. Els textos lexicogràfics dels segles xvi i xvii duen *oroneta*: Busa-Nebr. (1507), *DTO.* (1647) i Lacav. (1696), però Belv. (1805) remet d'*oro-*

*net*a a *oreneta*, seguit de Lab. 1839, evidentment per considerar-la forma més usual del dialecte central.

Oronella figura en la *Biblia Rimada* (fi S. XIII): «E mentre en un lit se pausava / una *oroneyla* aquèn passava / sobre'ls huyls de Thobies femà, / que tot en tot l'exorbà» (v. 9151); en JMarch (1371), rima 1362, en un bestiari del S. xiv (*Bestiari*, NCl. i, 97.14, 16), en el *Curial* (NCl. III, 137.4), en el *Receptari* de Micer Johan (de l'any 1468), *BABL* VII, 409. D'altra banda, la variant *orenella* també sembla tenir bastant ús: apareix en el *Libre de Tres*, Ss. xiv o xv (AlcM), en BMetge: «Tu veus bé que totes les *orenelles* en una manera fan llur niu» (*Somni*, NCl., 58.17);⁵ *oreneyla* en el *Libre de les herbes* de Macer (*EstRaramon* v, 39), text que es creu ser de finals del S. xiv, i en Egidi Romà, a. 1498 (AlcM).

En les *VidesR* es troba la forma *orèndola* (*au-*): «Una veguada que él preïcava, *aurèndoles* cantaven, per què él les manà calar he calaren» (219r2 PB, hirundinas V 666, 33); n'hi ha un altre exemple en *Viatges de Marco Polo* (versió catalana del S. xiv): «--- Aquests aucels (h)an los peus axí com a papagays, e la coa con (=com) a *horèndola*» (NCl., p. 58.14); la conservació del grup -ND- és solució occitana, que tanmateix no sorprèn en una zona veïna com el Rosselló. Avui a la Catalunya francesa existeix la forma *orèndola* amb l'accent en *-ola*, i la forma de l'oc. ant. *arendola* (*arind-*, *irend-*) també tenien l'accent en *-ola* (un exemple en rima amb *gola* citat per PSW del *Brev. d'Amor*, 17103), i el català Lluís d'Aversó incloïa (c. 1398), molt probablement com a forma occitana, *aurondola*, per a rimar amb mots com *vola*, *tovalhola*, *oriola*, *estola* (núm. 202). Així i tot, però, l'accentuació en è que han admès els editors de les *VidesR* és justificada, puix que a la Catalunya francesa avui es troba a més *orèndola*, i un masculí *orèndol* (infra), variant que té correspondència en *arèndura* de Niça (ALF, 617), aquil. *rènnola* i maced. (*a*)*lindurà*, que suposen una base amb el sufix àton -ŪLA (REW, 4146);⁶ l'esmentada forma rossellonesa, *orèndola*, pot ser un compromís entre **eròndola* i *orendella*. Endemés, una altra forma rossellonesa, *olendra*, s'explica fàcilment partint d'*orèndola* > **olènd(o)ra* > *olendra*. D'allí es pot concloure que la forma *orèndola* del rossellonès actual es deu a la dislocació de l'accent (*orèndola* > *orèndóla*) del proparoxíton a la síl·laba penúltima, fenomen comú en aquest parlar. L'altra forma rossellonesa, *orenola*,⁷ que ja mostra la solució de -ND- > n pròpiament catalana, semblaria ser d'un antic **orè-nola* pel mateix fenomen de dislocació de l'accent. Notem que l'esmentada forma *orenola* s'ha donat en altres bandes també: ja apareix en JMarch (1371) per a rimar amb mots en *-ola* (*oriola*, *mola* etc.) i en el *TbPu.* (1575) del gironí OPou («*Oranola* o golondrina: Hirundo» (p. 45) i està recollida per DFa. La terminació *-óla* pot ser deguda — a les regions on no es dóna l'esmentat trasllat de l'accent — a l'atracció exercida pel sufix molt comú *-ola*.

Avui dia la forma més general en la llengua és *oreneta* (*oro-*), pronunciada en moltes parts com *au-* (amb